

Landskap: Blekinge Upptecknat av: Aug. Holmberg
 Härad: Bräkne Adress: Loångsta
 Socken: Skogsbyggen Berättat av: _____
 Uppteckningsår: 1936 Född år _____ i _____

Uppteckningen rör Akerbruk.

<u>Register</u>	<u>Sida</u>
Akerw före Enskiftet	1 5
" efter Enskiftet	6
När man började odla mossar	7 9
Föregångsmän i jordbruk	10
Vernländska plöjare i Blekinge	11
Nyodling på högmärk	12
Nyodling av mossar och kärr	14
Verkningarna av utvidgad odling	18
Gödsel	20
Folkuttryck om olika jordarter	25
Allt "stråka" åkerw	28

Mullskoffa

44 bl.

Benämningar tillhörande jordbruket

29

Dikning, och vad dertill hör

31

Körredskap till åkerjordar

36

Hjelpkörslor

39

Palatiner

40

Handredskap: Grepen

42

Åkern före enskiftet.

Förelse tid - så berättare de gamle - Var mycket lite av byns jord utlagd till åker. Och sållem eller aldrig i ett sammanhängande skifte, utan på flera ställen å byns egor. Hvarje sådant skifte var återigen delat i lika många lotter som det fanns bönder i byn. Och var jordmännen å någon lott sämre, blev denna lott något större. Lotternas storlek rättade sig efter gårdarnas hemmantal sålunda: Om på ettdera skiften ett halft hemman fick 2 skäppland, fick ett fjärdels hemman ett skäppland och $\frac{1}{8}$ dels bara $\frac{1}{2}$ skäppland o.s.v. Lotterna delades dessutom såhätt i relation till husstomterna i byn så: Att den rydligaste gården fick rydligaste lotten, och så efter vart annat. - - - Någon särskild väg i själva åkerlotterna fanns ej ty var och en skulle bruka sin lott samtidigt som de öfriga, och i allmänhet såddes samma utsäde på alla. Därför sådde och harvade var och en igen sitt hjulspår, sen fick alltrammans slå och växa till hösten, då alla samtidigt skulle skörva och boga. Men igenom ången eller skogen fram till åkerskiftet var utlagd gemensam väg.

Dessa små åkerlotten bibehölls av de olika egarne på många ställen långt efter enskiftet. Men därför att inga vägar fanns till dem blev detta i framtiden orsak till mycket krångel! Den som fått åkern rundtom på sin lott, tillät icke egarne att utan ersättning ta sig väg till dem genom sin åker, Och därför måste egarne efter hand sälja sina smålotten. Endast i några byar såsom Torarp Tungvala Åsarnu m. flera, der som vägar lägo intill lotterna har många av bönderna små åkerstycken på spridda ställen än i dag! Ett minne av den tid som gått.

Utsädet, och likaså skörden var såväl före, som långt efter enskiftet obetydligt. Många ännu levande bönder på rätt stora gårdar kan omtala att skörden på gårdar i deras ungdom kunde i normala år bli 8 à 9 tunnor råg, 3 à 4 tunnor havre och 3-4 tunnor korn. Kornet betydde ända fram på 1880 talet mycket. Förutom att man använde krossgryn och helgryn nästan dagligen i matlagningen fick kornmjölet såväl i matredning som alla slags bakverk med undantag av själva brödet i allt ersätta kvastmjöl som vi nu har

Havre odlades så lite därför att endast få bönder hade hästar, och
 i alla fall var det inte i vardagslag hästen fick havre. Det var pricken
 över i när hästen fick havrekärrvar Julafton. Man blandade i stället
 havremjöl i brödet. Den råg som såddes på åkrarna var uteslutande
 vårråg. Höstrågen såväl som i äldre tid rovor, och längre fram potater
 togs alltså från "brönarna" = (Svedjeland). Och de år, då vädret om
 vintern var torrt så att svedjan kunde afberämnas tidigt, hade ofta
 att der jorden ansågs tjulig, man istället för att sätta potater
 sådde korn istället på ett stycke av svedjan. All såd från svedje =
 landet gav ett utmärkt mjöl. De bönder som kunde, skaffade
 sig så kallad "Vasa-råg" till utsäde på svedjorna. Denna var
 efter de gamles utsäde: "Den allra bästa säjarnen" = (Värrågen).
 Långt fram i mitt minne (slutet av 1860) användes på landet mera
 rovor än potater i hushållet och bönder köpte på torget med rovor
 der såldes de i 16-18-20 skilling 1 föget (= 33-37-40 öre). Det slags
 rovor man då hade, var ett annat slag än vi nu ha, ganska stora
 men tunna (flata) samt hade en behaglig röd smak.

Man skördade rätt mycket potater, men dessa användes i äldre tid
i husbehovs-bränneriet och efter ångbränneriets tillkomst köptes de
dit. Pengarne här för var bondens viktigaste inkomst på jordbruket.
Spannmål, tror jag inte att någon enda bonde i hela skogsbygden
kunde sälja något av förrän slutet av 1870 talet. Om värdarne var
det alltså jemmer för utläre. Då fick som låna till högr och venster
för att kunna besä åkrarna. Och så fort några strå på en hög
backe blev mogna togs lite här-lite där förrän säden överallt
skars, så att som fick till bröd. Kom en "sajaskuta" (sävesskuta)
in till Karlskrona gick bud här som en löjlo runt bygden
och alla skulle dit och ha sig en skäppa eller två. Jordbruket var
i hela skogsbygden till 1870-1880 mera baserat på kreatursupp-
födning än på sävproduktion. Eftersom en och annan
föregångsman såsom Håkan Bengtsson i N. Håka H. Jonasson
i Gepps Håka Sven Persson i Askaremåla L. Persson i Elmsta
Och Källabybönderna i Mellaryd redan på 1850 talet börjat
både att utvidga åkerarealen och utrika och odla mossar.

Då jag på första sidan omtalade åkerlotternas delning, glömde jag omtala på vad sätt var och en skulle veta vilken lott som hörde den ene eller anore till. Utomkring hela skiftet fanns gårdsgård men ej mellan de olika lotterna. Utan här var i båda ändar av skifteslinien resta stakar som utvisade de särskilda gränserna. Dessa stakar kallades häre: "Märkestakar och skälstakar". Med tiden ruttnade dessa och föll omkull. Och om den detta hände för, och han ej strax satte upp anora igen. Fann folkhemmen på uttrycket: Att V.N. har blivit "själalöser". Precis samma uttryck som om den som gått falsk ed vis häradsrätten!

I gamla tiden, då aldrig någon dränering förekom, måste ju all åker läggas på högre åsar. Här var naturligtvis den sämsta jorden. Men för det första betydde detta då ej så mycket. Ty den stora mängd kreatur varje bonde höll sig med, gav ändå tillräckligt med gödsel åt de små åkerlapparne. Och dessutom var man mycket rädd om ångarne. Hö och lövkårvar fick man sällan tillräckligt av, utan oftast blev det nöfpooring om vårenne.

Åkern efter enskiftet.

Lagen om enskifte utkom 1827. Men det dröjde till fram på 1850 talet innan den hann genomföras i alla byar. Och det dröjde ännu längre innan alla derav följande utflyttningar blivit gjorda. Nu var den enskilda företagsamheten icke längre hindrad av sina grannar. Och jordbruket gick, fastän till en början tröande och osäkert, och framåt! Nu behöfde man ej följa de gamla bruket, att beså åkern ett år, och låta den ligga i träve året efter. Uttökningen av åkrarne blev en given följd men fortfarande höll man sig med odlingen till höjderna. I vedjlandet blevo först odlade men småningom tog man ita med höjder och slänter i själva "sängarna" = (Snägorna). Därbarna der det växte bra med gräs sparade man fortfarande. Man fruktade att bli bet på jorden till djuren under vintern. Ännu dröjde det länge innan jordbruket lares om till sådesproduktion. Val hade man föregångsmän i utbyggen. Men si vi hade den bra lerjorden som ga bo sai och grais, sa fo dom va da "ingen nö" = (nöt)

När så i samma oeva herrskaperna på sina gårdar i uthyggen
 börjat odla mossar och här på fått göra grödor. Tyckte skogsbon
 att kärr och mossar fanns ju så gott om så där var det skäl
 i att ta efter. Men härvidlag fick de flesta betala dyra lärjengar.
 Dikena blevo till största delen för grund och för få. Eftersom
 aldrig dikning för skett fanns i de flesta kärr en häla der aldrig
 varit tomt på vatten och der intet gräs växte utan bräuntonns-
 jorden låg naken och bar. Denna smörja såg ju fet och bra ut
 och för att spara slättergräset som växte i kanterna av kärret
 skulle det nakna fältet försökas först. Mången körde inte på
 ett enda lass högmärkesjord och blandade in utan åker, sådd och
 harvade sårent fältet låg. I torvjorden finns icke den minsta näring
 utan så fort något kom grott och plantan ut. Nu har också all
 mossjord den egenskap att fältet sjunker ihop, efter att vattnet
 försvunnit. Och när då dikena voro för få och ej djupa nog
 stod fältet följande vår vid högrotten åter översvämmat. Bonden
 rev sig i hufvet och tog en funterare, samt gav sig i väg till

någon granne för att få råd. De förståndigaste gingo till utbygg-
den der mossodling lyckats för att fråga sig för Den gamle Sante-
sow på Tannenberg vid Karlskamm som gjort sig känt som en ärans
man fick ta emot många frågande bönder om mossodling och med
den beredvillighet varmed han i detta stod folket till tjänst gjorde han
sin person ärat och hedrat för alla tider. Efter inhemtas kunskap
gick odlingen av mossarne bättre. Men först fick bönderna lära sig
att liksom gubben Pavo gräva både större och flera riken och
sen köra backjord och fylla på mossen, ju mera ju bättre.

Nu för tiden är mossodlingarne ofta gårdarnas bästa säresfält.
Endast sockerbetan vägrar, kan nog utvecklas, men blir ingen sockerhalt.
Efterhand fick även ställetångarne läggas under ploget. Men överallt
lämnades de många stenarna kvar, först på sista årtionden sedan
stubbrytarna kom i bruk har det blivit fart med stenbrytningen.
I gamla tiden med dess små åkrar visste man av gammalt var
man borde så kom, ärter eller lin. Hvilka växter voro mest
känsliga för jordens beskaffenhet. Men i samma mån som

åkrarne förstörades eller nya brötos upp, fick man experimentera sig fram för att få kännedom om vilken åker som var tyngst till det ena eller andra slaget såd. Ett vant öga kan i allmänhet någotsådan se på själva jorden vad den bäst lämpar sig till. Men denna erfarenhet har vunnits genom fortsatta försök. För var det vanligt att åkrar fingo namn efter den gröda der bäst växte. Sålunda hade så gott som varje bonde sin Kornåker, Årtåker eller Hårtåker. Var denna åker särskilt omgärdad hette det: Kornlyckan, Årtalyckan, Hårtalyckan. Rågen och havren fick hållas till godo med vad jord de såddes på. Havren var dock mera kinkig på jord än rågen. Denna kan växa på den sämsta sandjorden. Och ger der det allra bästa mjölet. Endast på svejtelanden blev mjölet bättre. I öfre två sådde man kornet helst på en åker med mycket sol. såvida jordmånen var tyng. Fanns skog som skymde kornåken höjgs denna bort, vårågen ville man också helst ha på solsidan. Likaså de potater man plockade upp till mat på sommararen. Vinterpotaterna och havren fick växa var de sattes eller såddes.

Och grövorna på sockerlantet fick finna sig i både skugga och sol, den blev alltså bra. Man började rätt tidigt med ett slags växelbruk. Den förste i våra orter var Loven Persson i Elveta (Då Åsarums. Nu Ringamåla s.u.) Han var den förste som började så klover på åker. Hans växföljor när han började därmed på 1850-talet var: Råg - Havre, potater och sist klover eller timotej. Till rågen och havren gödslade han, men icke till potaterna. Till klovern hade han träaska istället för gödning. Askan såddes ut i lugnt väder när det såg ut att bli regn. Detta för att askan ej skulle blåsa bort. Han var den förste som lade komposter i skogsbygden, och dessa på ett särskilt sätt. Först köpte han en skuta osläckt kalk som hans egna, samt lejda bragare körde till Elveta. Sen lade han ett varv jordtorv, sårtugvor moss och hackat färskt gransis och på detta ett tjockt varv osläckt kalk. Så fortsattes varv efter varv så länge kalken räckte. Nu pumpades vattnet på. Kalken började då ryka och utveckla värme och snart var hela högen en fet massa. Denna kördes nästa höst på jorden och gav ovanligt bra gröda.

L. Perssons experiment spordes vida omkring, och han fick besök av bönder bort från Backaryd som ville lära konsten att rätt brukar sina mossodlingar. L. Persson hade fått lära av Lantersow. Janneberg. När jag talar om nyodlingar å mossar får jag ej glömma att omtala vilka som lärde skogsbon i Bleking att begagna plogar. I utbyggen fanns plogar, fast inga fabriksplogar utan hemgjorda. Och det fanns en och annan konst i skogsbyggen som lätit bysmeder sätta en liten bil och en smidd liten vändskiva till en trästomme ibland bara ett, ibland två handtag som hette plog. Men dessas användbarhet var skral och förtroendet till plog såsom effektivt åkerbruksredskap var ännu minimalt. Men från 1840 och sedan kom det hit Vermånningar med grova bastanta plogar, som drogs av tre hästar. Tjocka grovlemmar, men små hästar hade dessa med sig (Var troligen vad vi kallar: c Korske ras). Dessa Vermånningar åtog sig för ett visst pris att plöja upp de mossar som skulle odlas. Och härpå började folket få bättre förtroende till plogens användande. Det berättades

att det var Löjtnant Kjellsen som under den tid han egde
Hjertsjömåla i Årjö a. n. började införskriva Veronika'ska flöjare
för att få bättre kläm på Blekingarnas dåliga jordbruk.

För att lättare förstå hur nyodling försiggick, är bäst att lämna
en mera detaljerad beskrivning om hur man gick till väga:
"När bonden bestämt sig för vilket stycke i sin eller utmark som
skulle bli åker sändes två-fyra eller sex man dit. På nyodling
måste arbetarna vara par, (Eke ensam, ej heller tre) försedda, den ene
med jernspett den andre med en grov: Åkerhacka, med 80 a 90 cm
långt regt skaft. Arbetet kallas: "Bryta åker". Arbetarna fingo
skifta om med användningen av de olika redskapen. Dock så: Att
den som var starkast och hårdigast fick nyttja spettet mest. Ty detta
var strängast att sköta. Med några kraftiga stötar, sänktes spettet ner
till 40 a 50 cm djup, varpå man bröt upp en våldig jordtorv, som
av den som skötte hackan, finhackades i mindre torvor. Småbuskar
Gingtorvor. Blåbärstuvor och alla rötter kastades i små högar,
som sedan brändes på platsen. Åskan spreds sedan omkring

Så många stenar som man orkade med, brötos upp. Till att bryta sten, hade man trävagnar. En rak grav 6 a 7 tum i diameter i stensidan samt 7 a 8 alnar lång, tjänstgjorde som väg. Var stenen mycke stor hade man storråg = En grav 10 a 12 aln lång 6 x 8 tum i diameter. Många stenar brötes sönder. Man brände av ett våldigt risbål ovanpå stenen och när den var rödglödjad slops några spannar vatten över den. Vid avkyllningen lossnade så stora flakor. Och genom att förnya eldningen flera gånger, förintades stenen så smält. Kunt fanns ju att köpa, men kostade pengar. Och de många dagsverke varje bonde skulle ha av sinne torpare, kostade ej mer än förran. All, såväl uppbruten som sönderkollad sten fick tillåta vidare ligga kvar på den berutna marken som nu kallas: "Kjöröte". Först senare, och helst när det frusit så mycket att det bitrats någon håle i jorden, kördes stenen bort med oxar på en släpa, bestående av tvänne vid sidan ~~af~~ varandra liggande, breda tjocka orariga björkplank försedd i föräntan med en grov jernögla i vilken dragkroken fästes. Samt två eller tre grova jernstänger tvärsom planken. Och i akteräntan en

few a sex tum hög björtekloss, som med grova tränaglar var fastsatt
vid planken på tvären. Denne hindrade de på släpan varande stenarna
att vid körningen glida bakåt och falla av. Oftast kördes stenen till
nybrötets kant där de lades upp till "stengärd". Mycket sällan
följde man raka linier vid brytningen. En framskjuten backkant
eller ett lätt kludder med sten lemnades orört. Så att åkrarna i äldre
tid visade den mest oregelbundna form. Var uddiga, som det hette.

Till den första grödan göddades säkert aldrig.

Odling av Mossar och kärr.

Här tillgick arbetet på ett annat sätt. Man slog sig ofta även
här två och två arbetskamrater. Men det gick mycket väl för sig
att arbeta ensam. Endast när man bröt upp stubbar, stenar, om
sådana fanns samt fällor födrades samfärdskraft. (Fällor, ofta
av ofentlig storlek, kallades de lemmingar av skog som för långa
tider sen vuxit på den nu vattenfyllda och med åtskilliga mossor
överdragna fälten, somliga fällor lågo så gott som i ytan, åter
andra lågo djupare. Och i somliga kärr fanns tre lager på varandra

De understa kunde då ligga två meter under markytan. Sämmyket hade mossen tillväxet sedan dessa träd växte. Det fanns fållor av både Ek och Furu, och närmast hittades en björknäver djupt nere. Men aldrig någon lämning av Gran. För fäste uppmärksamhet härpå och undrade mycket varför icke de jernhårda grangrenarne ej ställt mot rötta så bra som furun, som har fin kärna och är lösare än grankonggar.) På ett ställe kunde Eken ligga i botten och furufällor ovanpå. På andra ställen var det raka motsatsen, så troligtvis ha trädslagen ställt blandade om varandra. Men det har funnits mycket mera Furu, ty de flesta fällor var av furor.

Det första arbetet med mossosling var att: "Slå en huegrop"! Alla riket, hette grop. Och den första och största het huegrop (Hugorogrop). Denna tog sin början där mossen hade utlopp. (Hette alltid utlopp) och gick sedan över hela mossen, följande dennas djupaste sänka. Om linien dervid blev rak eller med flera brokar fäste man i första början ingen vikt vid. Ej heller om det härvid tillsågs att fällan blev ungefär lika stora på ömse sidor. Dessa fclgrepp blev den första mossoslingens opräknliga larpengar.

Från hufvudgropen utgingo sidogropar, så mycket som möjligt efter
ögonmått, vinkelrätt. Åt på en plan yta mäta ut en vinkel
förstod ingen sig på. Till en början togs avståndet mellan
sidogroparna länge. 50 a 60 meter. Fältet mellan groparna hette:
ruta, mosaruta. Längre fram i tiden lades en, stundom två
"löndagropar" mellan varje öppen sidogrop. Löndagroparne fylldes
till hälften med kullersten, mellan vars öppningar vattnet fick rila
sig fram. Längre fram fann man på att lägga tre klyfva åsar
intill varandra i botten så, att dessa bildade en smal ränna för
vattnet. Övanpå åsarne fylldes kullersten och överst på alla
löndarike jord så att man åkte och harvade över dem ohinderat.

I sankt botten kunde åsarne ligga 30 år innan de vattenat upp.
När mossen dikats skulle odlingen ta vid. Till en början förstod
man ej att plöja eller årja markytan, även om denna var så
fri från buskar och tuvor att detta lätt gått för sig. Utan hela
fältet hackades med en 7 a 8 tum bred "Håhacka" = "Mosahacka".
Man tog så stora torvor som man orkade med. Och varje torva

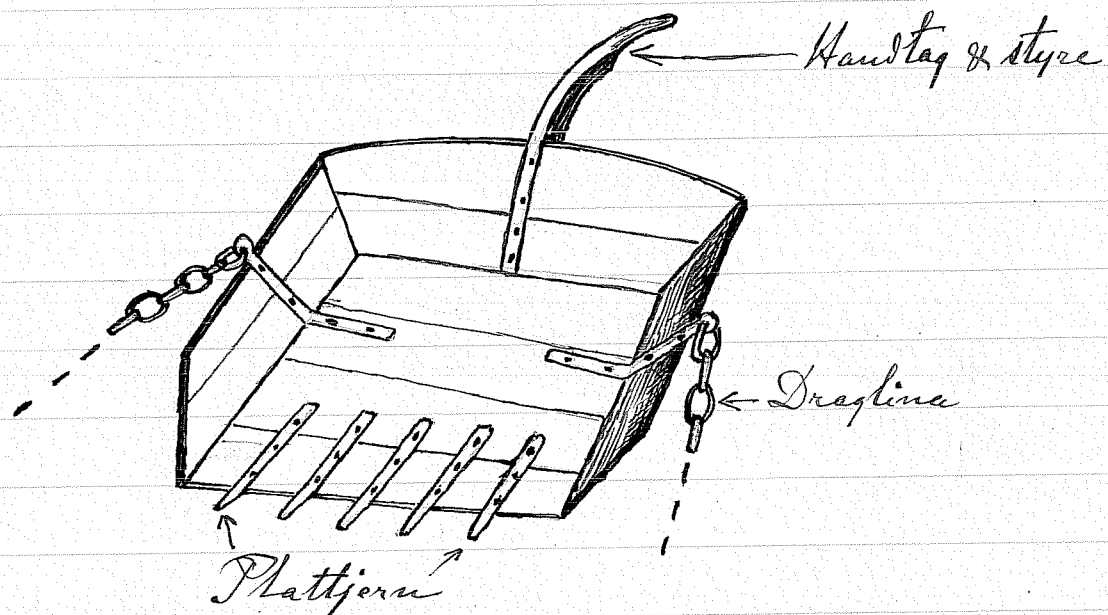
vändes så att rottrivan kom uppåt. På det stycket av hävret som hade brukats som äng, gick hackningen bra; ty här hade alla tior man varit noga med att undanskaffa alla tuvor och buskar. Men i kanterna, kallade: "Laggår", växte hingstuvor, blåbär och lingontuvor samt ofta Pors och Bölenbuskar = (Odow) = *Vaccinium uliginosum*). Och här var arbetet pårestande. Hackningen skedd oftast på accord 2 Rigsvaler per skäppland = (En yta, 16 famnar bredt 32 famnar långt). När hackningen legat något och torkat för solen harvades den. Och efter ännu en torkning och harvning, årades den både längs och tvärs. Detta hette "Korsärja". Efter en harvning varpå följde såd och en ny harvning. Sen, "va då vår Harre som fick gå grön".

De vatten som kastats upp av groparne kördes ut och breddes över odlingen förän ärjningen skedd. Härtill användes ett klum-
pigt körredskap kallat "Mullskoppa" vars utseende bättre kan
fattas av en teckning än en beskrivning. Buskar, rötter, tuvor
och särbuskar lades i högar och brändes på odlingen. Att på en
sådan plätt jorden förbrändes, så att intet växte, förstod man ej
i början.

Bild 1.

4622

17. a

Mullskoppa av Blekingstyp.

För att fullt förstå vad orlingen av hävren betydde för östlans folk. Måste vi egna några ord om orlingens följden. Man kan utan tvivel säga att: Mossorlingen var avslutningen av ett skede i landtallmogens liv! Verkningarna sträckte sig icke allena till bonen, utan till alla! Lyckligtvis gick detta liksom alla nymsorigheter, blott sakta fram, annars hade verkningen blivit kändaare!

På flera mossängar som odlades, ju mera minskades höskörden. Och de stora yviga Björken som sparsamt hittills fått växa å högre tuvor och av vilka man höstat lov till får och getter, måste nu huggas ner, således även minskad lövtäckt. Den obetydliga halan som blev på de första, för det mesta misslyckade grödorna, kunde icke på långt när ersätta förlusten av hö och lövkärran.

Följaktligen måste bonen avyttra en stor del kreatur och fåfåen blev kända för fler än bonen själva. Förut var det sommardag åtminstone öfverflöd på mjölk. Och om en fattig häring lät sina ungar gå till en gård med en spann fick de utan någon prut denna med sig hem full med mjölk och sylva dricka så

mycket de orkade, och detta icke en dag utan varje. Men när
kreaturens antal förminskades tog söttbrödsagen slut. Och den
fattige fick "dra åt svängremmen" ännu hårdare!

Så länge kårren ej voro uttrikade hade nästan varje bonde och
ibland även någon torpare, sin egen lilla skoattkvarn der han
sjelv kunde mala den lilla kvantitet såv som jorden gav.

Nu fick kvarnarna ruttna mer och bonden och torparen måste
ställa sin såv till de kvarnar som fanns vid större vattendrag.

Och hittills hade de fattige utan hinder, efter varje gång som
kvarnen användts, fått gå dit, lyfta av det lilla kvarnkearet och
med en visp sopa ihop en handfull mjöl och såvor som lagt
sig i hörnen. Med detta samt en handfull vissa vilts örter som
plockades i ångarne, blev även detta något i en hungrig mage.

Så länge naturen sjelv reglerade vattnets lopp bildades överallt
i kårren små hålor der fisk fanns i riklig mängd. Genom att
avläsa vattnet kunde man utan synnerligt besvär ta sig ett
mål fisk. När man så återställes allt, som det varit förut

stannade den kvarlämnade fisken kvar till nästa gång. Men med rikningen blev den annat liv. Gropgubbarne tog den största fisken. Resten som blev liggande i de torrlagade hålorna togs om dagen av kräkor och skator och om natten av Räv och grävling. Kanske sjöbo rugglax var med om kalaset.

Den rikliga förekomsten av fisk, i de många små, av den frodiga växtligheten nästan bortskymda vattenhålorna. Hade givet upphör till uttrycket: "För den fattige är det ingen konst att fiska, ty han tar sin fisk på landbacken"! Men efter fiskens totala försvinnande, en följd av utrikningen. Mistade detta uttryck allt existensberättigande! Alla factorer tillsammantagna, kunde väl ej göra just så mycket ifråga om folkförsörjningen. Men när alla gamla inrättade hjälpresurser försvann, saknades dessa ändå.

Obs. den elaka hänsyftningen i ovannämnda uttryck, jämfört med allmogens namn på ormar: "Backålar"!

Gödsel.

Någon cementerad eller stensatt botten för gödselupplaget

fanns säkert åldrig förr. Jag påminner mig ej ha sett någon vid
de gamle gårdarne. Urinbrunn fanns ej heller. Hur litet man förstod
värdet av den veta gödseln förstår man dock att ser markytans läge
var sådant att den blev en urinpöl = (Pessepöls, Dyringspöls) grävdes
ofta en ränna ut i hagen eller på grannes område, vare urinen
rann bort. Detta, för att slippa såväl stanken som flugorna. Och
i allmänhet kastades gödseln rätt vårdslöst i en hög. Att packa
ihop den vid varje "morkning" eller att täcka den med ett lager jord
förekom ej i skogsbygden, men mångastans i tätbygden. Till att
öka mängden av gödsel kördes hem moss i lassvis. stora myrstackar
och stora mängder småhackat granris. Att hacka granris var rote-
hjónens göra, såvida de ej var alltför skräpliga. Och en tiggegöbbe
fick på de flesta ställen hacka en hög ris för sin hantel
och något: "i proseu". Att utöka gödseln med inblandad torvjord och
längre fram torvströ var ännu på tistals år okänt. På ett och annat
ställe var lagarna byggd så: Att ena ändan hade en källarlänkande
undergång, dit man genom en lucka i golvet kastade ner gödseln

Under vinterhalvåret "mokeas" varje morgon i korus och oxhus. Men
Höst och vår då kreaturen endast var i lagårn om nätterna fick oftast
görela ligga för veckan så att mokning skedd endast varje lördag.

I höstommaren gick djuren ute natt och dag. Då mokedes sopas och
stunrom vattenspolades, all spindelväv sopades ner så att lagårn fick
en riktig uppsnyggning när djuren släpptes ut på allvar. Och i de
flesta lagårnar "majades" med färsk Bok eller lönnlör vid Midsommar.
I Får och Gethusen fick görela ligga orörd från om hösten djuren togs
in från sommarbetet tills våren när görela skulle spridas på åkorn.
Hos sovin som: "Sto på sti", för göring fick också görela ligga kvar
till vårbruket kom. Sovin fanns gott om, men de som ej "sto på sti"
gick i stora flockar fritt omkring på bygatorna året rundt, den
tid de icke hölls till i markerne, även där i stora flockar.

Arbetet med sönderdelning och lassning av görel hette: "Bryta ut dynga".
Först när den lassats på vagnar eller dräkt hette det: "Köra ut dynga".
Än i dag, när någon om våren skall ta ut görel efter den gris han
föregående sommar haft, säger han: "Ja ska bryta ut sin dynga".

Där "göddelsten" hade sin plats å fritt fält, utanför lagårdsväggen,
 bestod den bara av en håla i marken, som för varje år blev allt
 djupare, därför att man varje gång skufflade där det översta av dyng-
 partiklar inspyrade jordlagret. Någon skyddsvall av stenar ville man
 ej ha, utan man kunde ohinrat rygga vagnen ned i dynghälan
 medan man lassade. Senhösten och vintern kördes dyngan ut till
 åkrarna, med vagn eller drätt. Vagn i barmark, drätt när det var snö.
 På åkrarna eller mossarna lades dyngan allt efter fältets storlek
 upp i större eller mindre fyrkantiga högar som med spara skars
 jemma och nästan lodräta i kanterna samt plana ovanpå. Dessa
 högar klappades med "Möskovelu" hårt och täcktes i ålör tis-
 tället med grannris, längre fram med halv och jord oömt. En sådan
 hög kallades: "kompost". I ålör tis fanns aldrig tak över "dyngstaden".
 Kviståvshus. (På folkspråket: "Prevelt". Fanns för, ingenslans, utom
 vid gästgivargårdarna och hos ståndspersoner. När en och annan
 husegare satte upp ett sådant hette det: "Då va en höjfarvig faen
 då blött å honom, han vill va i salong mäns han sk-ter!"

Gödselns uppläggning på åkrarna, före spridningen, skedd icke efter enhetlig plan. Orsaken var icke, mer eller mindre kännedom om bästa sättet att tillgodogöra åkerväxtens behov av gödding = Utan ekonomin! Den bonde som hade tillräckligt med oragare och arbetfolk, lagrade gödseln i komposter som nyss omtalats. Småbönder och torpare, av vilka de sednare oftast körde med korua och som ej hade mera än egna hushållets folk till förfogande, hade oftast gödseln vid utkörningen på åkrarna i små högar, spridda överallt över åkrarna. Vid spridningen kunde då denna med grepen sprida alltsammans, utan förgädd körsl. Att under dessa förhållanden gödseln blev torr, och mistade en stor del av sitt värde förstod man nog. Men vad ville man göra? Fattigdomen är en sträng hämsynslös husbonde! Men vid placeringen på åkrarna skilde man på de särskilda gödsellagen. Färgödseln ville man så långt som det räckte använda till potater, och denna gödsel spreds icke med grep utan en karing följde efter "ärjaren" med förklädet fullt av färgödsel och tog med handen och stötte sparsamt gödseln i färan.

Detta sätt praktiserades när potates odlades på åker. Förut då alltså potater
ficks från Svedjorna göddade man ej. Och då tog man färgöveln till kom
eller linåkeru. Hösgöddeln togs till samma ändamål som färgöveln.
På de få ställen der köksväxter odlades i källhagen, bytte man för något
annat, tillslig hästgöddel tidigt om våren och gräpde ner förrän köks-
växterna planterades. "Då värme jorden så duktigt så!"

Från ålsta tid hade man gett akt på de olika jordarternas egenskaper
att frambringa grödor och hade även vissa uttryck här för. Salunda
hätte det om "kläparåkerana" (kläppstensfält) der man aldrig kunde sätta
potater, endast så såt: "Där behöva en inte va rädder för annat, än
att där blir gröe, huran värleken ställer se. Då går bara åt nära
styckena flera skärer, för en stenhogger jmnt!" På åkeru, der endast
ett tunnt lager mylla låg ovanpå grundberget och som därför varo
känsliga för både regn och solskin, sade man: "Blir då Missmass-
törra på ja nära fyrade strå, men kommer då missmassrägn så
kan ja få blökäring." (Ypperlig grösa = försklassig) Om vidlänta fält
som besto av mylla och icke massjord och der vettuet vis stora regn

trängde fram över ytan, därför att der ej fanns någon hette det. Bli-
da inte förtrodd regn så få ja bo strå o kärna. Men blir då regn i
öfverflöd så blir det bara öfverflödet halvt. (Allmogens förstånd ännu ej
att skaffa sig gödning som gav styft strå. Därför blev det i våtan-
liggräs, och denna ruttnade på rot.) Man såg olägenheterna och
hade reda på de både gynnsamma och ogynnsamma orsakerna, men
man hade ännu ej kännedom om botemedlen. Därför att man
hittills ej hade annat än erfarenheterna att lita till. Först sedan
vetenskapsmännen tog hand om jordbrukets utveckling fick bonden
säkrare råd och pålitligare regler att följa.

I gamla tiden sköttes jorden på ett enkelt sätt. Det stycke av åkern
eller åkrarna, som bar gröda det ene året, lades följande år i träva. Och
ärdes och harvades flera gånger under trävningstiden. Detta för att få
bort ogräset ur åkern. Av alla ogräs fanns intet som var så svårt
att hålla åkrarna fria för som Vitroten (*Triticum repens*). Man sökte
harva, räpna och plöcka för hand samt kastade detta i högar i hur stora
mängder som helst. Alltid kom det igen på nytt. Men till all

lycka hade man någon ersättning för mödan derigenom att vitroten oms
den behandlades rätt, gav ett rätt bra foder. Skuret till hackelse äts det av
hästar. Men bäst var det till getterna. Så länge vitrot fanns att ge goten
på fövinteren mjölkar de nästan lika bra som på sommarbetet. Det
fordrade emellertid påpasslighet med förvaringen, annars möglade det och
då ville getterna ej äta detta foder. Torkat i bakugnen, hackat smält
samt matet på hemkvarnen blev det mjöl till "påströ" åt korna.
Några rötterna två gånger blev mjölet finare, och tog man detta och
redd till välling med, gav det vällingen en aning söt smak.

På de mängder av större och mindre stenar som fanns i åkrarna
blev alltid vid sådd en mängd sädeskorn liggande. Och att strax
efter sådden sopa stenarna rena med en stubbig björkqvast, var av
gammat lagårspigans göra, för att härvid icke släppa tog man
lagårspigan som alltid var äldre och sålens pålitligare än "stupian"
och tre daler = (50 öre) var extra varje gång i "söpepengar".
(Stensopningen brukas än i skogsbygderna. Men icke i utbygden.)

All den åkerjord, varpå man ämnade ta vängrovor,

kördes sista gången om hösten något annorlunda än vanligt. Man ställde ändret så: Att bilen ristade ner i jorden två a tre tum djupare än vanligt, samt körde färorna: "Romt." d. v. s. Avståndet mellan färorna blev större, och derigenom att bilen tog djupare, vätte den upp väldiga ryggar mellan färorna. Dessa ryggar hette: "Årkåmmar". och årjningsättet hette "Stråka". Det kunde heta: "I år har jag sträkat mina åkerar bra!"

Efter att man börjat odla mossar, sträckades dessa om hösten. De första åren tog man endast sommargröda på dem. Det dröjde ganska många år innan man lärt sig att sköta en mosse så att man med utsigt till framgång vågade så vinterråg å mossfåttan. Förän mossjorden fått sig påkör tillräckligt med högmarksjord har den den förderliga egenskap att vid vårprosten föra opp och helt vända sig om, varvid rågen roten kom i vädet, och plantan dog. Man sade i harnen att: "rågen kaolade arsul"! Och även: "Då går med ruen i vårprost liksom med nyläsarana, Man blir omvändero = (omvänt)"

När man sått och harvat ner höstrågen, kördes de och var med
årdröt arloppsfäror för ytvattnet kallade: "Vannforor". Lutade
åkerar, kördes färorne icke rakt ner, utan på "slänt." = (snett)

Och här kördes flera färor, derigenom arlades regn och snösmält-
ningsvattnet bättre. När färorne körts gingo två personer på var
sin sida om färan och med varsin raka skrapade upp all lös
mylla från färans botten och de båda högre kanter å ömse sidor
om färan som årdröt vältt upp jemmades ut. Rakar bestod av
en 8 tum lång 6 tum hög, tumstjock loka-bräda som var rak och
tunn i underkant men halfrund i överkant samt hade ett
tre aln långt rakt skaft. Arbetet hette: "Raka vannforor".

Under pauserna medan man tog sig en "bjärt." (snus i mun)
brukade man hålla rakar upprätt, med att sätta foten på dem
Derav ordstavet: "Na en trampa på rakar, så slås skaftet".

Fåra benämningar tillhörande jordbruket.

"Gårde". Var i Bleking ett uttryck för gårdsgård i obestämt
form. Gällde det en bestämd gårdsgård kunde det heta:

Skiegåre, flättegåre, bäingåre, smetasgåre, risgåre. o. s. vidare
 Men i Småland menades med gåret: Ett större inhägnat om-
 råde med dess särskilda åkrar och ängsbiter.

"Vång". Kallades och kallas än: En med gåsgård inhägnad
 areal med åker och äng. Som efter sin belägenhet från gården
 kom få namn av: Soure vång. Norre vång. Östre eller Vestre
 vång. Ranu en ström genom egorna intill en såran vång hette den
 "Åvången". Låg en såran vång däremot intill en sjö, hette den
 Heja, istället för vång. t. ex. Darrasjöhejan, Mällesjöhejan
 Också menar en bröne = (bvedjeland) fick detta oftast heta
 heja, älskligt det låg på hög mark t. ex. "Bökebrönahejan".

"Vångalag". Många år efter husligtets genomförande hände
 att tvänne bönder som fått sina ägor intill varandra. De
 satte gårdsgård emellan dem. (Landtmätarstämmanne voro reisa och
 visade var linsen gick) Utan var och en brukade sin del obe-
 roende av den andre Men kreatursbetingen å området måste ju
 vara samfällt. Såvitt hette: "Ha vångala ihop".

"Årsgång". Sommarhalvfärets väderlek, och den i följd härav mer eller mindre goda inverkan på kulturväxterna, Var vad man kallade årsgång! Ett år med god gröda sa man: "Bra gröda har ja fått i år, men så har det också varit årsgång som har passat.

Efter ett dåligt skördeår kunde det heta: "Giv hjälpe me om vi bli så dålig årsgång te år. Då få ja gå frå gäorn.

"Isbränna". När om senvintern solen ofta eller ett tillfälligt försvinner smälter snön på rågåkrarna. Och det hastigt fryser till igen, händer ofta att de små vattenpussar som somligstads kilsats på åkorn förvandlas till hårda isfläckar som kan bli liggande fram på våren, då rågen vanligen gått ut på dessa fläckar. Och dessa fläckar kallar man för: "Isbrännor", "Isbränna".

Dikning, och vad det till hör.

De diken (= gropar) som förekom inom åkeren det område som skulle odlas, kallades som för sagt: Hufvudgrop och sidogropar.

Skuttede nu icke marken tillräckligt att lemna frött avlopp för vattnet, utan särskilt dike måste göras här till hette det: Utfallsgröp.

Gick utfallsgropen genom grannes skogsmark, behöfve grannen ej
hjälpa till med dikningen. Men hade grannen sjelo mosse intill sin
utfallet gick fram, eller båda egor lotter i första härrät. Då måste
båda grannarna hjälpas åt med utfallet. Dikningen har alltså
 varit orsak till långvariga och kostbara processer. t. ex. ett härrät
 året i Årjö s. u. En bonde hade en större mosse vilken han dikade.
 Derpå måste han sjelo kosta utfallsrike genom grannes skogsmark
 der nivån var en aning högre än i mossen. Inkommen på tredje
 mans egor fanns der ett ännu större härrät vars yta låg ännu en
 aning högre. Tredje man ville ej odla, utan i stället ha sitt härrät
 till slätter och hade därför stor olägenhet om der dikades. Förbjöd
 därför dikning. Förste bonden tog så kallat "härads syn" Och fick då
 lov att dika, men på egen kostnad samt ersätta för intrång. Det blev
 torr sommar och som gräset var vant att växa i vatten och nu efter
 dikningen vattnet var för lite blev flera lass mindre hö. Ny stämning
 och förste bonden fick punga ut med ersättning för minskat
 höskörd. Sika invecklat och kostsamt har skett på flera ställen.

När man kommit underfund med fördelen av raka diken, satte man ner tre pölar i rak linie. En i vardera ändan och en mittpå. Karren här i Blekinge voro ej större än att man med lätthet såg över hela ytan. Detta sått hette: "Staka ut gropar". För kortare delar drav, i mån som man dravde, band man ihop några lindbast till ett snöre 8 a 10 aln långt med en aluslång pinne i varje ända som sträcktes i samma linie som stakerna. Därför stack man med spaden en rand längs snöret först vid ena, sedan vid andra sidan. Med mosahackan högg man så först upp grästorvarne och grävde djupare med spaden. Dikena togs till en början små: 6 quarter breda, 4 quarter djupa (90 a 60 cm) men de smalnade ut botten så att där nättor var plats för båda fötterna i bredd. Längre fram togs diken både djupare och bredare i botten, samt raka i botten. I början förstod man ej bättre än ta gropen lika djup såväl i en upphöjning som i sänkan. Och då kunde icke vattnet rinna undan. Dena båda sidor uppkastade jorden kallades: "gropavallar". Om dessas borttransporterande och användning är förut lemnat besked.

Såväl nydikning som "rensning" av gamla, förtogs "alltid" i högsom-
mareu och början av hösten då vattnet var som minst. Livoskoning
med sten, för att hindra gropens igenfallande förekom någon gång
man ytterst sällan. Rensning av diken gjordes med moshacka och
spada, liksom nydikning, kallades: "Rösa gropar". Detta kunde
ej ske förrän grövan tagits där. Detta var dagsverksarbete. Nydikning
deremot var nästan alltid accordsarbete. Priset varierade, allt efter
dikets storlek och jordmånets beskaffenhet, från 6 skilling = 12 öre
till tre daler ^{50 öre} för längd fem = (180 cm). Till mätningarna hade man ett
"Gropamål" som såg ut så här . Man höll i öfra ändan och
snurrade målet oupphörligt runt, så att alltid ett av benen stod
i marken, följande gropens ena sida. Och räknade hur många gånger
man snurrade runt. --- Orannämndas accordspris gäller gropning
i lös jord. Förekom stoner, som antingen skjöts med knut eller sprang-
des i flisor med cloning, fick bonden betala särskilt här för.
Broar över gropar, lades sällan annat än: "Båla-broar".
Tre grova stockar lades i lös marken, tvärs över diket

Med något mer än 2 alus mellanrum. (Dessa hette: "Brostockar".)
Ovanpå dessa lades med exa klyvda halvor av fur eller gran, av
7 x 8 tumms dimensioner, och med den oberakade kullriga sidan upp.

Båda sidor om bälarna var lösa jorden så att här höjck hjulen mer än
till navet. När för här efterhand följdes något med vedträn, bitar av
gärdsel, ris och snåsten om det senare fanns i närheten. I alla fall
var, och blev alltså "landgängen" till brow, lös och svärtrafikabel.

Den utfallogropen gick genom hård mark och råkar korsas en skogs-
väg hade man gerna "strandskoning". (= sidomur) av sten. Och fanns i
närheten några flata, breda, ej för tjocka gråhällar togs dessa till "över-
liggare". Här och där på hängryen stod någon väldig flat nersatt
jättasten (= bantasten) som boklagligtvis fick tjensigöra (Med mitt
barndoms hem, över bäcken från Lilla Brunnsgöl ligger en sådan ännu
som K. Jonasson körde vid. Jag såg när den togs upp och han nästan
på prick säga var den ställt). Folk förstod vi icke bättre!!

Täckorikning kom i bruk fram på 1870 talet. Numera är den mesta av
utbyggnadens odlade jord "rörlagad". Men de av skogsbyggnadens åkerar som

tills rats blivit rörlagda äro lätt räknade. Men för att slippe flera öppna gropar i mossarna äro vad alldeles nödvändigt är. Här under sednare åren de flesta av skogsbyggens mossar "rörlagts". 2 tum a 2½ tum tegelbrän av Jönnebergs fabrik användes i de flesta fall. Såra dikning förriggar ofta under milda vintrar. I vinter har mycket rörlagts ner.

Körredskap till åkerjorden.

Förnamsta redskapet i äldre tid var årret. Dess olika delar var:

Billen, (jernspatzen hette även bill) Visen eller styret, med hantag.

Båda sidor om visen mittför styret, sutta öronen (= åröan) fastsatta.

Mitt på billen, uppat och något framåthått, satt årskian: En tretum bred 1¼ tum tjock, något över aluslång ekstav för vilken ett hål var stämt i årstängen. Och på en pinne genom skia och stång kunde stängen här balansera efter som den höjdes eller sänktes med kilar i nedra ändan, som gick tvärs igenom styret. Stängen var omkring 5 aln lång med tre hål i yttre ändan i vilka en pinne 15 tum lång och rätt grov sattes i det hål som bäst passade oxarnes markhöjd och även berorde på hur djupt årret var ställt att gå ner i jorden.

Om stängen och oket samt fasthållen av årspinnen lades tisteln som höll årret fast vid oket. På undersidan av träbilden fästades två 1½ tum breda ¼ tum tjocka järnskenor som gick längs hela bilden.

Lägger man så till en liten knapp uppe vid handtaget på styret att hänga tömmen på är beskrivningen färdig. De första järnbillar jag minns vara holkformade så att de krängdes över den spetsiga nosen på träbilden. Men sednare gjordes de både längre och bredare samt snart uppvälvade och fästades helt ovanpå träbilden. De årder med vilka åken "stråkades" gjordes något grövre och träbilden gjordes några tum längre, föröfrigt lika med nyss beskrivna. Till främpe 1870 talet hade alla årder lång stång. Men så kom i bruk små nätta årder med kort stång, avsedda att dragas av en häst. Dessa årder kallades: "Gompår". Vid främre ändan på den korta stängen var en järnbok vid vilken kopplades till en "svängel" vid vars båda ändar hästens draglinor fästades. Sådana årder brukas ännu.

1) Näst året var harven det förnämsta åkerbruksredskapet. Till harven som bestod av tvänne likarande halvor, hörde till varje halva först

4622

fem karosbålar av oersigt björkträ $3 \times 3\frac{1}{2}$ tum i fyrkant, cirka 80 cm
 långa och något avsmalnande mot toppen. Alla bålarna sutta para-
 llet med 8 tums mellanrum. Och sammanhölls av några ekstavar
 $\frac{3}{4}$ tum breda $\frac{3}{4}$ tum tjocka. Dessa kallades bäve "bläör" och "skior".
 I varje bål var med $1\frac{1}{4}$ uvarne borrarat 4 hål i vilka sattes lösa
 pinnar (karotinnar) av grangrenar 8 a 9 tum långa som huggits
 lösa från stammen så, att en bit av stammen följt med, bildande
 ett hufvud, hindrande timmen att glida raktt igenom hålet. För öfrigt
 satt timmen löst så att stötte den mot en sten eller hård jordtorvar
 hoppade den upp och ner i hålet som en sprattelgubbe. Fram på
 1870 talet började man ha pinnar av järn som sutta fast i bålar
 hurvant man än handskades med karven. Den nu beskrivna
 storleken var vanligast. Men där man körde med korna, eller där
 man hade mycket steniga åkrar hade man karven något mindre.
 På ställen där parhästar fanns, och åkrarna var mera stupiga
 brukades karvar med 6 bålar med 5 pinnar och 3 fots längd.
 Dessa så kallade träkarvar, användes numera endast såluynt.

Skriv endast på denna sida!

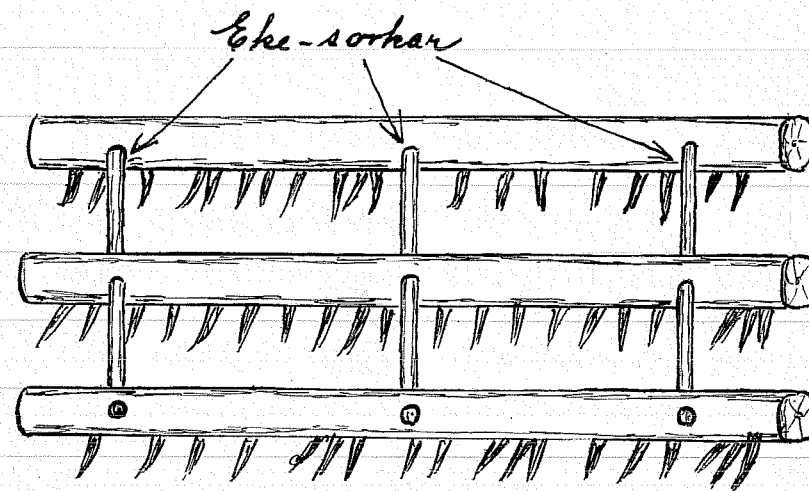
 38
 LUNDS UNIV.
 FOLKMINNES-
 ARKIV

sid 38

4622

Bild 2.

39 a.

Gammaldrags bälharn.

De första harvar jag minns sågo annorlunda ut. De användes av torpare och någon småbonde under hela 1860 talet. Till dessa tog man tre, någon gång fyra, mycket kvistrika granar av 2 alnars längd, dessa yxades till å båda sidorna samt skalades ovanpå. Men på undra sidan fick de behålla både bark och alla grenar som höjgs av till 8 a 9 tumms längd och vassades skarpa i spetsen. På tre ställen borrades hål genom granbälarna och där pressades igenom en barkad och i en bra riseld barkad ektelning som samman höll harven. Att dessa telningar bakades berodde på: Att om t. ex. hålen borrades med en 1 1/2 tumms narare, kunde man gott pressa igenom en telning (kallades "sörk") med två tumms diameter, när den var varm. När den svalnat satt den så fast som om den kilats fast. Dessa harvar kallades "bäl-harvar", och voro ganska bra. De värvades med storintän mot dragerne ty tinarna voro något riktade mot toppen, varför de lättare brustet av, om de varit vänsa med toppen före. De användes der och var hela 1860 talet. Men man kunde få se någon liggande i en kroke många år efteråt.

Så hade vi ett ökerbrüksredskap kallat: "Ökerkubb". Bestående av en 3 aln lång rundad ekstock med 11 x 12 tum diameter. I vardera ändan var inlaggen en grov rund smidd järntapp. Från vardera ändan gick en träskackel fram till oket, vid vilket de förnåre gjordes fast.

Med "ökerkubben" jemmades fältet efter säden.

Den plogen kom allmänt i bruk, blev det nödvändigt att vid plöjning byta sig till hjälp. Något som ännu förekommer hos alla som sjölv ej har mer än en häst. Tvänne grannar sätter sina hästar i ett par för plogen, den ene sköter tömmen den andre plogen och sen kör man lika mycket till åt vardera. Detta kallas "byta ökergrusvärke".

Fördras mera till hos den ene bytes detta mot annat arbete. Då det gäller jordbruk förekommer byteshandl i stor skala ännu!

Någon bestämd regel fixerad till viss dag när det eller det skulle göras. Finns nog i dagligt tal, men aldrig i verkligheten. Det har allen till funnits. Och kommer i fortsättningen alltid att finnas: Några som är flitiga = ("Rafångö"). Andra som är löskorvar = ("Drakasa", som verkligen genar, eller gå på vägen). Och ytterst beror alltihop på

4622

årgång och väderlek. Tidig vår, kan jordbruket vara undanflytt
 två till tre veckor tidigare. Och blir sommaren varm och ej för
 regnig blir höstarbetet fortare undanflytt. Höstkonsten efter skörden
 står i relation hertill! Regeln (och talet) är, att all höstplöjning
 skall vara undanflytt innan det blir källe i jorden. Men till och
 med i vinter, så vi ännu ej haft knappast noll grad nångång
 finns den som ej höstkonst sina gått. (beror på regnet).

Mullskoppar, arvar, harvar samt plogar, efter dennas tillkomst, och
 för öfrigt all grovare åkerredskap, transporterades till och ifrån åkern
 på vagnar. Vissa vagnar istället för häckar med fjinnar (= spolar)
 hade stidor av bräder, så kallade "dyngfiolar". Endast åkerkubben
 som var alltför tung och otymplig att lasta på en vagn. Kördes
 sådan den var efter oxarna från och till åkrarna. Hemma vid
 gården restes den på andra uppåt en hall eller gårdsgård med
 skaklarna resta i värdet. Der fick den stå till nästa gång den
 skulle användas. All annan redskap var man förr på de
 flesta ställen ytterst noggrann med att ha under tak.

Skriv endast på denna sida!

41
 LUNDS UNIV.
 FOLKMINNES-
 ARKIV

sid 41

En regel som det nu syndas mot, ofta och nästan överallt!
Till slut några ord om det redskap som kallas: "Grep". Ända till
1890 talets slut förekom så gott som enbart trägrepar. Träet till horens
skulle vara vanlig Bok, och högs helst strax efter Midsommar
samt av ett trä som växte i en sänka med djup jord. De var segast
för att ytterligare öka segheten lades viken, sedan det klyvts på tork
å en jätte i basten, icke i solen. När till hösten man eldade i basten
för linberedningen, slog röken och varmen igenom träet och gjorde
detta dubbel så segt och starkt. Detta hette: "Tutörre" = (Torka långsamt)
Tutbyggden, på lerjorden hörde man ontalas att man under torra
vårar fick gå på åkrarna och slå sönder lerkokorna med klubba.
Men på skogsbyggdens lättare jordar förekom ej detta Förekom något
tvingt i åkern högs dessa ite med hackan, förekom de i större
antal, såsom då åkern blivit klover tre år å rad, så samlades dessa
ihop i högar före saden samt kördes därifrån till komposten.
Något är det liknande teckningen i frågelistan har jag ingen
itans sett, vareken i Bleking eller Småland.

I min barnomgivning fanns i Emmaboda en gubbe, Olve. I dagligt tal kallad: "Månsa Segres Olve". Var över 80 år, länkade fram på två käppar. Men hade själsförmögenheterna i gott behåll samt var pratsam och alltid beredd vilig att ge mig upplysning när jag gjorde mina många frågor. Ett år vi hade torr sommar (troligtvis 1867) slog jag fram under våra samtal att "då" vore bra må lite regn. Ja nu here, sa Olve, Vi tycke nog vi' forstå va som ai nötit. Men våo harre som ställe te våsret han bgriper bäst ho då ska va. Sätt de hää på stoinen sa ska ja tala om noget fo de. --- Då va oingång en bonne som trodde se om o forstå se på allting bättre än noen ann. O då va då som nu, lört o besvärhitt. Ja om då kom våo Harre o gåanes, o slo se i prat må bonnen. Orune han tjätare = (betyder här: förbeavde) på våo Harre fo då han inte ställve te må saram värlek som passare. O våo Harre va de tefället i "dän goa lunan" = (betyder här: att han var mera upplegd för ett litet skämt) o därför sae han te bonnen: Ette som du tycke du forstå de på att likare än ja, sa ska du få lov te o ställa te saram värlek du vell ha på din gå i sommar

Ja, bonnen han gick ut o tittade på ajorna = (egorna) varevdiie va
 o han röte på o ställa te må bra noch väer, sa da vriste = (våste)
 i trivdes sa sajen ble bo längr på stäen och da ble bra ajs = (ax)
 Ja na sa bonnen hade skoat = (skuret) ruen o skulle te o torsk
 sa va da ingen kärna i ajsen O da quattade han se i hutet o
 ourade ho da konne komme se att da inte va nana korn, när som
 sajen hade soitt sa bra ut. Rätt va da va sa kom vå Harre o
 tittade ingom looorn o smilade lite fo se så, fo han vesste noch
 va som fattades men han sae ingenting. O na bonnen glorre opp
 och fick sei vå Harre sa sae han: Kan du si me ho da kan komma se
 att da inte ai nana korn i ajsen, sa grannen som sajen sei ut.
 Du kan väl inte lätt att blaisa nött fräte vå Harre. Hva sjölla
 skulle ja må blais = (blåsvær) da gåa vail inte now nöta?
 Jo du kan tho, sa vå Harre, Blais da inte na ruen blomane, sa
 smätter di små frylen bott fo solen som da ska bli korn a. Ja ja
 tänker da ai likast du lätte me råa fo våleken otte välla.
 O da fick da bonnen lov o hålla må om.